

Semesteroppgave STV2110

Politisk Filosofi

Kandidat 626

Ord uten kilder: 3467

I hvor stor grad har velferdsstater en moralsk plikt til å ta imot/bistå flyktninger?

Introduksjon

I denne oppgaven skal jeg ta for meg i hvilken grad velferdsstater har en plikt til å ta imot/bistå flyktninger. For å diskutere er det en rekke forskjellige spørsmål jeg må drøfte først. Der iblant hvorvidt vi i har en forpliktelse til å hjelpe flyktninger, hvorvidt en stat legitimt kan fordele goder mellom dets borgere og andre og hvorvidt en stat har legitimitet til å forhindre at fremmede tar seg inn over dets grenser. Tilslutt vil jeg drøfte hvorvidt velferdsstater har en slik forpliktelse, i lys av hva jeg har kommet frem til i de andre drøftingene.

1. Har vi en moralsk forpliktelse til å hjelpe flyktninger?

Dersom man blir stilt ovenfor bilder av desperate kvinner og barn, som forsøker å ta seg over Middelhavet i skranglete delvis sjødyktige skip, er det for alle friske mennesker en etisk ryggmargrefleks å ønske å bistå dem. Ønsket om å gjøre sitt for å bistå en i nød er noe man kan se som en naturlig plikt slik Rawls skisserer det i *A Theory of Justice* fra 1971 (1).

Moral filosofen Peter Singer redegjør for denne naturlige reaksjon i hans analogi om *barnet som holder på å drukne* (2). I analogien skisserer Singer en situasjon hvor man passerer et hjelpeløst barn som holder på å drukne i en dam. For å redde barnet vil man måtte forsake noen mindre materielle goder som feks et nytt par med sko. Singer bruker analogien for å rettferdiggjøre at folk i velstående vestlige land burde yte mer økonomisk støtte for å bistå vanskeligstilte i rundt om i verden. Det vil som sagt for de fleste være innlysende riktig å forsake noen mindre materielle goder for å gjøre det riktige og hjelpe barnet.

Fra denne handlingen kan paralleller trekkes til flyktningsspørsmålet. Dersom vi en dag igjen skulle våkne til reelle flyktninger som samlet seg anmass ved Norges grenser, og som søkte beskyttelse fra krig, konflikt og forfølgelse, ville det å ofre noen mindre materielle goder for å gjøre vår moralske plikt vært den klare veien å gå. Skatteøkninger og kutt i andre

velferdsgoder virker som en liten pris å betale for redde noen fra døden. Men sammenligningen av å det å redde et barn fra drukningsdøden, for så ha fullført ens moralske forpliktelser ovenfor barnet, og det å gi flyktninger beskyttelse i lengre tid, går bare så langt.

For å spille videre på analogien til Singer så la oss se for oss at etter at man har reddet barnet fra drukningsdøden, så forpliktes man også til å ta vare på barnet. Man forpliktes til å gi den mat, klær og oppdragelse. De fleste vil nok fortsatt argumentere at slike kostander som redningsmannen pådrar seg er små i forhold til den store økningen i nytte/glede som barnet får ved at dets liv reddes. Fra et utilitaristisk synspunkt vil det fortsatt være særdeles riktig å redde barnet. En rik norsk kvinne, med nok av velferd som går forbi dammen, vil være moralsk forpliktet til å redde barnet, da det å redde det *ikke* vill koste henne dyrt.

Men hva hvis kvinnen som finner barnet er en fattig seksbarnsmor fra Bangladesh? Dersom hun redder barnet og pådrar seg forpliktelser ovenfor det, vil det trolig gå sterkt utover hennes egne barn. Kanskje de vil stå i fare for å sulte og dø, noe som gjør at situasjonen ikke blir like moralsk åpenbart som før.

En slik situasjon vil være et klart argument for bistand mellom personer. Kanskje den norske kvinnen som ønsker at barnet skal bli reddet kan tilby å adoptere barnet, eller hun kan bistå økonomisk for å lette på byrdene til den Bangladeshiske kvinnen. Fra en slik analogi kan man igjen dra paralleller til flyktningkrisen. Er da ikke vi som står og ser på moralsk forpliktet til å bistå folk i nød? Enten det er ved å gi økonomisk støtte til nærområdene, eller ved å støtte opp om internasjonale avtaler som sikrer fordeling av flyktninger mellom land?

Det virker klart at land med midler har en plikt til å forsake noen «mindre materielle goder» og bistå til å redde folk i nød. Men hvordan man bistår vil avhenge av en rekke faktorer. En utilitarist vil kanskje påstå at staten er pliktet til å gi av egen velferd til den i nød, slik at det utvikles en jamstilling mellom partene. Dette fordi det i denne situasjonen vil være en slags "maksimert" velferd. Et spørsmål som så reiser seg er hvorvidt all velferd skal veies likt. Har staten som omfordeler goder grunnet den naturlige plikt til å hjelpe folk i nød, en plikt til å veie velferden til dets egne borgere tyngre enn velferden til "fremmede"? Hvorvidt en stat har slike særskilte plikter vil trolig avhenge av hvor den henter sin legitimitet, og dermed sin rett til å fordele goder, fra.

2. Hva gir en stat legitimitet?

Dette er et spørsmål som svært mange filosofer har drøftet på ulike måter. Jeg velger å ta utgangspunkt i Jean-Jacques Rousseau og hans teorier rundt samfunnskontrakten. Dette fordi jeg anser hans teorier som blant de mest grunnleggende og relevante på feltet, i tillegg til at det er hans tolkning, eller en noe destillert versjon av den, som jeg selv er mest enig i. Jeg skal forsøke å gjengi noen av grunntrekkene til Rousseau.

I sin bok «Samfunnskontrakten» fra 1762 (3) trekker Rousseau linjene for hvordan legitim statsmakt kan oppstå ut fra mennesker i naturtilstanden. Dette gjøres ved at individuelle mennesker oppgir deler av sine rettigheter til en kollektiv stat som har til formål å forsvare disse rettigheter og håndheve morallovene. Men, Rousseau understreker at ingen skal oppgi sin frihet i bytte mot slaveri, og dermed legger han klare premisser for at en legetime stat er en stat hvor de individuelle som har oppgitt noen av sine rettigheter også kan påvirke statens geskjefter. Altså en form for demokrati. Rousseau deler staten inn i grupperinger. De *suverene*, altså folket hvorfra statens legitimitet har sitt utspring, og *regenten/regjeringen*, de som er satt til å lede staten og ta hand om dets daglige virke. Regjeringen, eller regenten har altså sitt utspring/legitimitet i folket. Dette foregår enten ved valg slik som i et demokrati, eller ved at regenten er fra et monarki som folket slutter opp om og dermed gir legitimitet til.

Regenten eller regjeringen har et ansvar ovenfor dem som har gitt dem sin legitimitet og det er deres plikt å forvalte staten i tråd med den *generelle viljen*, eller folkeviljen. Folkeviljen er i kontrast med, eller i hvert fall en forlengelse av, den individuelle viljen. Der hvor den individuelle viljen setter interessene til enkeltindividet fremst, noe som ofte kan gå på bekostning av fellesskapets interesser, gir folkeviljen interessene til den samlede folkemassen prioritet.

Et eksempel på dette er analogien om "allmenningens tragedie". Det er i hver enkelt jegers personlige interesse å skyte så mange elg han har behov for. Men, dersom alle jegerne gjorde dette ville elgen blitt utryddet, noe som hadde stridt mot den individuelle interessen av å ha elg å jakte på. «Folkeviljen» til jegerne er at bestanden forvaltes slik at de kan jakte, samtidig som man forhindrer at dyrene utryddes. Folkeviljen er ikke en addering av alle de individuelle viljene, men det er heller de overordnende fellesinteressene til «samfunnet». Dersom jegerne

bestemte seg for å utpeke en viltforvalter som fikk i oppgave å forvalte elgene i jegernes teig, ville det være viltforvalterens oppgave å forvalte i tråd med folkeviljen til jegerne.

Viltforvalteren får sin oppgave/legitimitet/autoritet fra jegerne (i dette tilfellet).

På samme måte som viltforvalteren har en særskilt plikt ovenfor dem han er satt til å forvalte, har også en regent en særskilt ansvar ovenfor dem som har gitt regenten dets autoritet/legitimitet.

Men både regenten og viltforvalterens autoritet vil være begrenset av hvor de har legitimitet. Regenten har sin legitimitet fra folket gjennom valg, og vil dermed ha autoritet til å forvalte folkeviljen til dem som gir han legitimitet, samtidig som regenten ikke vil ha slike direkte forpliktelser ovenfor folk utenfor den institusjonen (staten) han er satt til å forvalte. Dersom man anerkjenner at folket gir fra seg deler av sitt selvstendighet til regenten, slik at den skal forvalte staten i tråd med viljen til folket, vil det følge at regenten vil stå i en særskilt forpliktelse ovenfor sitt eget folk, gjennom samfunnskontrakten. Altså at politikere står ansvarlig ovenfor folket som har valgt dem, og bør ivareta deres interesser i tråd med folkeviljen. Regenter har altså flere plikter ovenfor sitt eget folk enn de har ovenfor andre.

3. Har mennesker en rett til å krysse grenser vilkårlig?

Så langt har vi etablert at regentene at stater har en plikt til å hjelpe folk i nød, samtidig som de har et større moralsk ansvar for egne borgere (som gir staten sin legitimitet) enn de har for utenforstående. Men hva med personer som ikke er innbyggere av landet, men som har krysset dets grenser og dermed befinner seg på landets territorium? Har regenten også forpliktelser ovenfor dem? Noen vil påstå at det er en menneskerett å forflytte seg fra et land til et annet, og at det ikke finnes mange legitime grunner å forhindre slik adferd (4). Det vil være viktig for denne oppgaven å besvare spørsmålet om fri migrasjon. Dersom alle legitimt kan forflytte seg fra en stat til en annen, vil spørsmålet om hvor mange personer en stat har plikt til å hjelpe bli relativt uinteressant.

Dersom man anser det at personer som har emigrert fra et land til regentens land, støtter opp om regenten ved at de «stemmer med føttene» og dermed bidrar til å legitimere regentens makt, følger det naturlig av det som tidligere er sagt at regenten dermed også står ansvarlig ovenfor tilflytterne. Dersom dette er tilfellet vil begrepet om folk og folkevilje bli utvidet til å gjelde både landets borgere men også dem som tar seg inn over landets grenser for å støtte opp om staten. Dette fører til at spørsmålet om hvorvidt personer fritt kan reise mellom stater, ta dels i statenes plikter og ansvarlig gjøre deres regenter, blir reist.

Dette er et spørsmål som har blitt reist av mange, og med svært forskjellige konklusjoner. Blant dem som reiser spørsmålet er Joseph Carens som reiser den i lys av Rawls teorier om rettferdighet, i sin artikkel «*Aliens and Citizens: The case for open borders*». I artikkelen trekkes det frem at dersom alle mennesker ble plassert bak et «uvitenhetens slør» før de tok moralske avgjørelser vedrørende blant annet personers *rett* til å fritt migrere mellom stater, så ville man endt på en posisjon hvor man var for fri migrasjon, med noen få unntak. Man ville endt på denne posisjonen da, dersom man ikke selv viste hvor i verden man ville bli født, så ville man støttet at dem som var så uheldige at de ble født inn i en fattig eller dårlig fungerende stat, fritt skulle kunne migrere til rikere og mer vel fungerende stater. De eneste grunnene til at en stat skulle hindre slik migrasjon var i de ekstreme tilfellene hvor slikt migrasjon var direkte skadelig for landets borgere. Dette kan være ved at migrasjonen førte

stor uro eller lignende. Bekymringer om at migrasjonen kunne være skadelig for kultur eller andre forhold ved staten blir sett på som underordnet *retten* til å kunne ferdes fritt mellom stater.

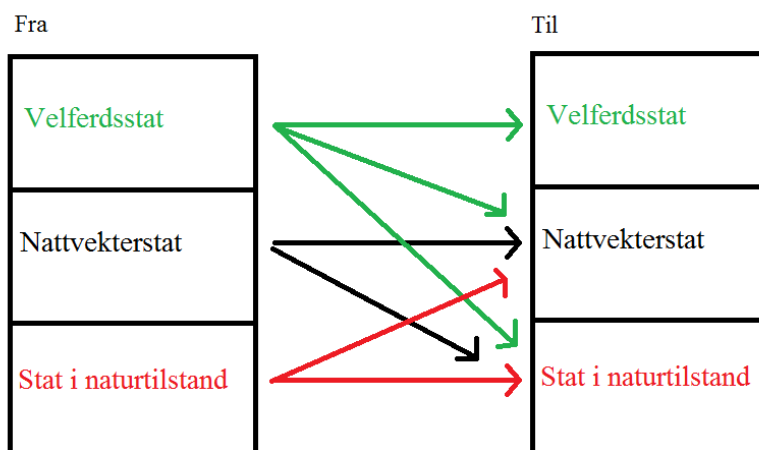
Ved første blick virker denne argumentasjonen for meg solid og velfundert. Det burde åpenbart være en rett å forflytte seg fra ikke stater/dårlige stater, til fungerende stater hvor ens grunnleggende rettigheter blir ivaretatt. Dette er noe enhver bak «uvitenhetens slør» trolig ville mene. Men, der jeg begynner å stusse er når spørsmålet om migrasjon fra mislykkede stater til rike og velfungerende velferdsstater blir reist. Dersom man igjen var plassert bak uvitenhetens slør og spurt om det var riktig at alle var relativt sett like rike, så er det klart at de fleste ville sagt seg enig i påstanden, av hensyn til sin egen potensielle posisjon. Men dersom dette innebar at dem med minst måtte fysisk ta penger fra dem som hadde arbeidet hardt, slik at de hardtarbeidende fikk mindre igjen for sitt arbeid, så tror jeg at færre ville sagt seg enig i den originale påstanden fordi de trolig ville antatt at de selv var hardtarbeidende.

Det er ikke intensjon å påstå at land som ikke har utviklet velferdsstater ikke er hardtarbeidende. Velferdsstater oppstår grunnet mange forskjellige og delvis tilfeldige faktorer, men de vedlikeholdes blant annet grunnet kulturen som muliggjør den samt hardt arbeid i form av høye skatter. Man kan fint si at det er urettferdig at man er født i et land som Mali hvor slike forhold ikke er like etablerte som i Norge, men jeg vil fortsatt påstå at en person født og oppvokst i en velferdsstat vil ha mer på velferdsgodene enn en person utenifra. Denne retten vil vedkommende ha i kraft av at vedkommende deltar i kulturen og slutter opp om de institusjonene som muliggjør velferdsstatens eksistens. Vedkommende gjør velferdsstaten «litt sitt» ved å delta i den.

Innvendinger her vil være vedrørende borgere som ikke arbeider for å opprettholde velferdsstaten samt spørsmålet om hvordan spebarn kan gjøre staten «litt sitt». Den arbeidsledige bidrar kanskje ikke økonomisk til å opprettholde velferdsstaten, men vedkommende bidrar trolig kulturelt til å opprettholde de institusjonene som muliggjør velferdsstaten. Spebarnet blander ikke sitt *arbeid* med staten etter Lockeansk modell (5), men det vil være rimelig å påstå at velferdsstaten «blander sitt arbeid» med spebarnet ved at den finansierer dets fødsel, betaler for skolegang osv. Ved at barnet blir født inn i velferdsstaten får den automatisk en rekke rettigheter, samtidig som den pådrar seg en rekke plikter (eks verneplikt og plikt til å betale skatt). Et barn født i velferdsstaten vil derfor ha mer rett på velferdsstatens goder (grunnet langsiktige plikter) enn et barn født utenfor staten.

Argumenter som viser til personer utenifra velferdsstaten som ønsker å migrere fordi de ønsker å slutte opp om de samme institusjonene, vil i beste fall bare være et argument for kontrollert arbeidsinnvandring, og ikke fri migrasjon. Dersom man har et system som åpner for fri migrasjon fra utviklingsland til velferdsstater vil det føre til en urettferdig fordeling av goder og byrder mellom dem som gjennom arbeid har muliggjort velferdsstaten, og dem som vil kunne ta del i goder de ikke har bidratt til (feks gratis helsevesen). Den avgjørende faktoren her er goder man ikke har bidratt til. Så lenge migrasjonen ikke medfører rettigheter man ikke har bidratt til eller vil kunne betale for, vil den være akseptabel. Annen migrasjon må skje i organiserte former. Migrasjon fra en stat i naturtilstanden til en nattvekerstat vil man ha en større moralsk rett å migrere til, fordi ved å krysse grensen pådrar man seg rettigheter som er i balanse med de plikten man blir ilagt (eks plikt om å delta i kollektivt forsvar) mens ved migrasjon til en velferdsstat får man rettigheter som tar lang tid å gjøre seg fortjent til (gratishelsehjelp).

Retten til fri migrasjon

Videre vil et system som tillater ukontrollert migrasjon mellom såpass ujamne stater fjerne enhver insentiv til å arbeide for etableringen av velfungerende velferdsstater i hjemlandene til dem som ønsker å migrere, da det vil være lettere å bare flytte enn det å selv arbeide for å bygge opp en slik stat (6).

En regent i en velferdsstat må, av hensyn til å ivareta det som er i fellesinteresse for landets borgere, slike interesser som det å ha en stabil og velfungerende stat, føre en politikk som i ytterste konsekvens vil kunne forhindre personer som ikke har bidratt til velferdsstaten gjennom dets plikter, i å ta del i dets goder.

4. I hvor stor grad er staten forpliktet til å hjelpe flyktninger?

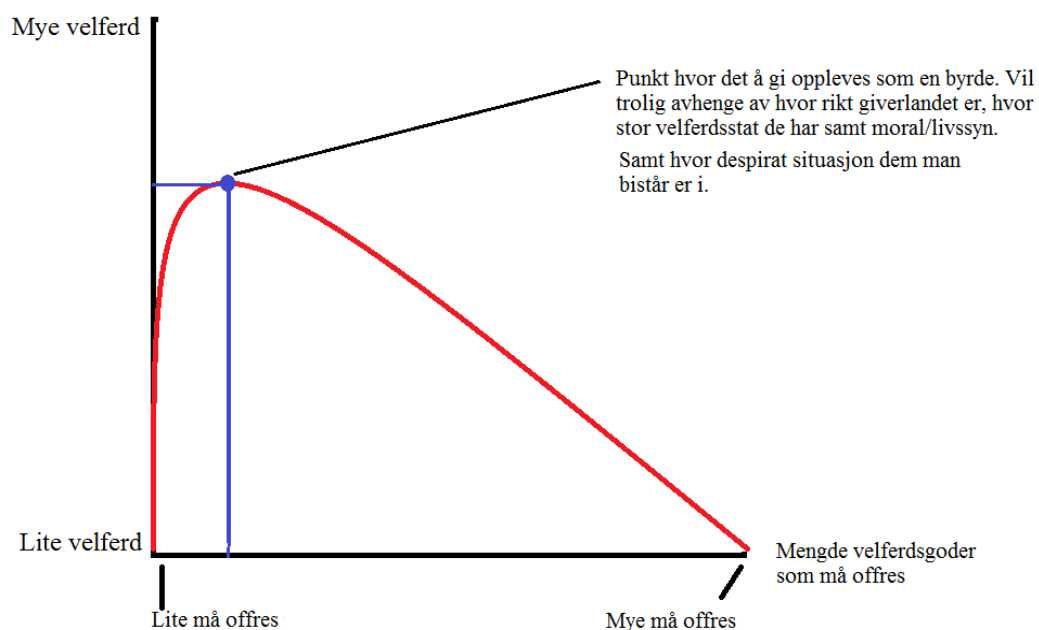
Noen, slik som Joseph Carens (1987) vil argumentere for at migrasjon er en menneskerett og at en stat kun kan legitimere å «stenge grensene» sine av hensyn til prinsippet om offentlig orden. Altså at en stat vil ha rett til å nekte folk innkomst dersom deres innpass hadde ført til samfunnets kollaps eller på andre måter vært *svært* anstrengende for staten. Andre hensyn, slik som hensyn til de innfødte borgernes kultur og samfunn, må underordnes denne «retten». Jeg anser det som rett at en slik moralsk grense må trekkes mye tidligere, da av statens forpliktelser ovenfor egne borgere. I stedet for at staten sier stopp rett ved randen til kollaps, burde den kunne stanse problemet straks det ble klart hva slags langsiktige konsekvenser en mangel på tiltak ville få. Hvor mange staten er pliktet til å hjelpe vil avhenge av hvor stor belastning det å hjelpe, vil påføre egen befolkning.

Det å bistå flyktninger er i dag en svært dyr affære i vesten, og spesielt i Norge (7). Ikke nødvendigvis fordi det å hjelpe og beskytte folk koster så mye, men fordi måten vi velger å gjøre det på er svært kostnadskrevende. Jo mer kostnadskrevende løsninger staten velger, jo raskere vil man nå eget befolknings "smerte terskel" og jo færre flyktninger vil man kunne hjelpe.

Men, rike velferdsstater som Norge kunne fint gitt bistand til svært store mengder flyktninger uten at det gikk unødig utover egen befolkning. Dette kan gjøres ved for eksempel å gi bistand til driften av flyktningleirer i regi av FN eller NATO i utlandet. Dersom krisen var i nærmere strøk, kunne man bruke militæret til å etablere et beskyttet område for flyktingene, enten i eget territorium eller innad i det kriserammede landet. En slik løsning hadde gitt positiv situasjon sett fra et utilitaristisk standpunkt. Den hadde vært positiv fordi flyktingene hadde økt sin egen velferd ved at de hadde vært trygge fra vold og forfølgelse, mens statens borgers velferd hadde økt fordi de kunne følt glede for å ha bistått flyktingene. Dersom vi hadde møtt en slik krise med dagens mye dryere politikk, så hadde det trolig ført til en stor økning i velferd for flyktingene samt en nedgang i velferd for velferdsstatens innbyggerne grunnet fremtvungne omprioriteringer i velferdsstaten.

Den internasjonale utilitaristen vil hevde at grensen for hvor mye man skal gi er nådd når man har oppnådd en likevekt av velferd mellom statens borgere og dem man forsøker å hjelpe. Denne tankegangen følger ikke jeg, da jeg som nevnt i andre kapitel anerkjenner at en regent har større forpliktelser ovenfor egne borgere enn ovenfor andre. Derfor vil regenten måtte veie oppgangene og nedgangene i velferd ulikt, med mer vekt på velferden til egne borgere. Et rikt land hvor borgerne er vant til en høy levestandard vil trolig oppleve en mindre nedgang i velferd, som svært kostbar. Mange i et rikt land som Norge vil trolig støtte det å bruke mye penger på bistand, men dersom de måtte velge mellom det å hjelpe folk ved store bistands overføringer, og det å avvike prinsippet om gratis helsetjenester, så tror jeg svært få ville vært villig til å gjøre et slikt offer. Slike hensyn må regenten ta i betraktning når man vurderer staten skal følge dets moralske plikt og gi bistand.

Opplevd økning i
givers velferd

Tittelen på oppgaven min går ut på hvor mange flyktninger staten eventuelt er forpliktet til å ta imot. Så langt har jeg diskutert andre og mer kostnadseffektive måter å bistå på. Men hva hvis krisen ikke var langt vekke men rett på vår egen grense? Ved en slik situasjon ville trolig folket vært villig til å oppgi store velferdsgoder for å bistå. Synet av mennesker i nød ved egen dør ville vekket kraftige emosjoner hos folk og det ville trolig vært et folkekrav om å bistå med så mye penger som mulig, eller for å ta inn så mange som mulig. Spørsmålet som regenten så måtte spurt seg er hvorvidt det å følge folkekravet hadde vært i tråd med

folkeviljen. Hva folkeviljen er kan egentlig ikke spisses så veldig, men må bli sett i de lange linjene. Ting som overlevelse, en stabil stat og kanskje også det å ha en velferdsstat hvor folk stoler på hverandre kan bli anset som i tråd med folkeviljen. Det å følge folkekravet vil i dette tilfellet stride med folkeviljen, fordi det å ta imot så mange trolig ville overbelastet staten samt svekket de faktorene som muliggjør velferdsstaten (8)(9). I en situasjon med en katastrofal hendelse ved grensen vil regenten av hensyn til folkeviljen og prinsippet om offentlig orden, kunne legitimert det å ta inn ytterst få.

Vi har en moralsk plikt til å hjelpe folk i nød, men hvordan vi hjelper vil være situasjonsbetinget. Grensen for hvor mye man skal gi vil gå der statens borgere opplever det som mer kostnadskrevenne å gi, eller der hvor en økt giving vil langsiktig være uforenlig med folkeviljen. Staten vil være moralsk forpliktet til å bistå, men statens fremste forpliktelse er fremdeles ovenfor dets egne borgere og deres langsiktige vilje til overlevelse, stabilitet og velferd.

Kilder:

1. Rawls, J. (2013). *A theory of justice*. New Delhi: Universal Law Publishing Co Ltd.
2. Singer, P. (2016). *Famine, affluence, and morality*. New York: Oxford University Press.
3. Rousseau, J. (1762). *Of the social contract or Principles of political right ; & Discourse on political economy*
4. Carens, J. H. (2015). *The Ethics of Immigration*. New York: Oxford University Press
5. Nine, Cara (2008): "A Lockean Theory of Territory", i *Political Studies*, Vol. 56,
6. Collier, P. (2015). *Exodus: how migration is changing our world*. Oxford: Oxford University Press.
7. Rensberg, V. N. (n.d.). Dette koster flyktingene Norge. Retrieved 21.10.15, fra <https://www.nrk.no/sapmi/dette-betaler-norge-for-en-flykting-1.12612611>
8. Collier, P. (2015). *Exodus: how migration is changing our world*. Oxford: Oxford University Press.
9. Putnam, R. D. (2007). *E pluribus unum: diversity and community in the twenty-first century, the 2006 Johan Skytte Prize Lecture*